
Михайло ЛИПКА, магістрант
Науковий керівник: **к.геог.н., доц. Янковська Л.В.**

ВПЛИВ РАТИЧНИХ НА ЛІСОВУ РОСЛИННІСТЬ В УМОВАХ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МЕДОБОРИ»

Перед сучасним людством, одним із важливих завдань, є охорона біорізноманіття. Збереження та охорона біотичного різноманіття є важливою світовою проблемою, виконання якої передбачено також і законодавчими актами України. Особливе значення для охорони національного біорізноманіття має мережа об'єктів природо-заповідного фонду. Функції природоохоронних територій значні і різноманітні: збереження унікальних і типових природних комплексів, біорізноманіття, генофонду рослинного і тваринного світу; підтримання екологічної стабільності в регіонах, наукова та освітньо-інформаційна діяльність; забезпечення моніторингу. Природний заповідник «Медобори» як природоохоронну науково-дослідну установу загальнодержавного значення створено з метою збереження унікальних та типових природних комплексів Поділля, що мають важливе природоохоронне, наукове, естетичне та освітнє значення, а також місць зростання рідкісних та таких, що знаходяться під загрозою зникнення, видів рослин, занесених до Червоної книги України. Тому моніторинг впливу ратичних на підріст і підлісок в умовах природного заповідника «Медобори» відповідає завданням природо-заповідної території.

Об'єктом дослідження є ратичні (козуля європейська, свиня дика) в межах природного заповідника «Медобори». Предметом дослідження є вплив ратичних на рослинність (підріст, підлісок).

Діяльність заповідника проводиться відповідно до «Проекту організації території природного заповідник «Медобори» та охорони його природних комплексів», яка передбачає проведення моніторингу за станом фауністичних комплексів і, зокрема, за життєдіяльністю ратичних. Щорічно

науковці заповідника проводять дослідження з метою виявлення нових та підтвердження існуючих видів фауни на території заповідника (Бондаренко та ін., 1989). У заповіднику поширені три види ратичних: козуля європейська, свиня дика і лось. Згідно обліків проведених у 2023 р., у заповіднику, зареєстровано 109 козуль, 58 свиней диких. В останнє одну особину лося у межах заповідника виявлено у вересні 2017 р. у Вікнянському природоохоронному науково-дослідному відділенню. Поголів'я козулі та свині дикої характеризуються деякими коливаннями чисельності. Упродовж 2019-2023 рр. чисельність козулі європейської змінювалося від 60 до 160 голів, а дикої свині – від 10 до 60 голів. Істотні зміни чисельності дикої свині ймовірно зумовлені захворюванням – африканською чумою свиней, яка була поширена в Україні. Однак випадків загибелі звірів у межах заповідника не зареєстровано.

З метою обліку підросту і підліску в заповіднику по насадженнях трьох природоохоронних науково-дослідних відділень було прокладено маршрут 9530 метрів. Маршрутом із 12 типів лісорослинних умов, які поширені в заповіднику, охоплено шість, які за площею переважають в умовах природо-заповідної території. Найчастіше обліковий маршрут проходив по насадженнях, які проростали в умовах свіжої грабової і грабово-букової діброви. Неохоплені маршрутом виявилися насадження, які проростають в умовах свіжого дубово-соснового субору, сухої грабової судіброви та інших типів лісорослинних умов, площа яких в умовах заповідника менше 1% від загальної.

У заповіднику трапляються насадження повнотами 0.3-1.0. Лісостани повнотою 0.7-0.8 займають площу понад 60%. Маршрутом охоплені насадження з повнотами 0.6-0.9, площа яких найбільша. У заповіднику найбільше поширені насадження третього класу віку, тобто віком 40-60 років. Найчастіше маршрут проходив по лісостанах третього класу віку.

Одним із завдань заповідника полягає у забезпеченні формування деревостану за корінним типом (грабових дібров) до

етапу, після якого зміна порід стане неможливою, а лісова екосистема функціонуватиме в режимі саморегуляції, будь-яке лісвінче втручання не матиме підстав (Кришталович, Савків, 1995). У межах заповідника зареєстровано 23 види дерев.

На маршруті зареєстровано 14 видів, не виявлено підросту дерев, які рідко трапляються в заповіднику, зокрема: горіх чорний і манжурський, сосна австрійська, веймутова, Банка та ін. Найбільше на маршруті обліковано підросту клена гостролистого та граба. Із загальної кількості облікованого підросту найбільше зареєстровано клена гостролистого, що становив 35,3% і граба (22,8%), менше – дуба (17,0%) і бука (9,7%). З поїдами виявлено 22,9% підросту дерев, непошкоджений підріст становив – 77,1%. Найчастіше рослиноїдні звірі споживала граб, екземпляри граба з поїдами становили 8,1% і клену – 7,5% від загальної чисельності. Зареєстровані поодинокі поїди сосни, ялини. На маршруті зареєстровано 11 видів чагарників. Не пошкоджений підлісок становив 80,8%, а пошкоджений – 19,2%. На маршруті найбільше зареєстровано поїдів ліщини (10,5%), менше – свидини (4,1%) і бруслини (1,8%), найменше глоду (0,9%).

Отже, обліковим маршрутом охоплено насадження різного віку, повноти, які проростають в найбільш поширених типах лісорослинних умов. Пошкодження підросту у заповіднику становить 22,9%, з поїдами виявлено 19,2% підліску. Чисельність козулі європейської у межах заповідника становить понад 100 голів, а дикої свині – близько 60 голів.

Література:

1. Бондаренко В.Д., Делеган В.І., Соловій П.І., Рудишин М.П. Облік диких тварин: практичні рекомендації. Львів, 1989. 64 с.
2. Кришталович М. В., Савків В. С. Проблема охорони лісу та інших об'єктів території заповідника «Медобори». Проблеми становлення і функціонування новостворених заповідників.

Матер. наук.-практ. конф., 12-15 червня 1995 р. Гримайлів, 1995. 54 с.

3. Хоєцький П.Б. Вплив рослиноїдних звірів на деревно-чагарникову рослинність (в умовах Улашківського лісництва). Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. Міжвід. науково-техн. збірник. Вип. 32. Львів: НЛТУ України, 2007. С. 291-296.

Віталій МАНАЦЬКИЙ, магістрант
Науковий керівник: **к.геог.н., доц. Янковська Л.В.**

ПРИРОДНІ УМОВИ У МЕЖАХ БАСЕЙНУ РІЧКИ СЕРЕТ

Річка Серет – це ліва притока р. Дністер (басейн Чорного моря). Вона є однією із найдовших річок Тернопільської області. Досліджуваний об'єкт належить до категорії середніх річок. Довжина водотоку сягає 248 км. Площа водозабору охоплює 3900 км², загальний перепад висот сягає 230 м, середній ухил становить 0,93%. Річище у верхній течії – помірно звивисте, нижче Тернополя – дуже звивисте. Ширина річища у верхів'ї доходить до 4-10 м, а у пониззі сягає від 10-20 до 35-50 м і більше. Долина у горішній течії широка і симетрична, нижче міста Терєбовля – змінюється на каньйоноподібну (на окремих ділянках ширина становить 0,5-0,8 км). Заплава нижче витоків – двобічна, заболочена, у середній і нижній течіях стає переривчастою, шириною переважно 0,1-0,2 км. Серету притаманне змішане живлення, з переважанням дощового і снігового. Традиційно льодостав триває із кінця грудня до березня [7].

Річкова мережа густа, оскільки у басейні протікає 490 річок і струмків загальною довжиною 1706 км. Найбільша притока річки Серет – це Гнізна (ліва). Серед правих приток: Грабарка,